

ВПРОВАДЖЕННЯ НОВІТНІХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

В.С. Мороз, Л.В. Ковалюк

Стаття присвячена висвітленню проблеми використання нових інформаційних технологій у навчанні; зокрема використання Універсального комп'ютерного комплексу «Живий звук» в навчально-корекційній роботі з дітьми, що мають вади зі слуху.

Ключові слова: нові інформаційні технології, інклюзивна модель навчання, навчально-корекційні комп'ютерні програми, діти з спеціальними потребами.

Статья посвящена информационным технологиям, используемым для коррекции и обучения детей со специальными возможностями.

Ключевые слова: новые информационные технологии, инклюзивная модель обучения, учебно-коррекционные компьютерные программы, дети со специальными возможностями.

The article deals with some problems of using new computer technologies in teaching and corrective work with children who have special needs. Particularly it gives information about Universal Computer complex "Living sound" ("Live sound") for teaching children with hearing disorder.

Keywords: new computer technologies, inclusive pattern of study, teaching-correcting computer programs, children with special needs.

Проблема реалізації прав людини на навчання є однією із наріжних у загальному світовому просторі. Гострота її обумовлена тим, що велика кількість осіб із загальної категорії тих, хто володіють правом на освіту, мають спеціальні потреби. Тобто це люди, які мають ті чи інші прояви ушкодження психофізичного розвитку. Як навчати цю категорію дітей? Це питання людство намагалось вирішити впродовж тривалого часу. Результатом пошуку стала вибудована система чіткої диференціації дітей за проявом дефекту та створення відповідного типу шкіл для тієї чи іншої групи дітей, які впродовж всього часу навчання були замкнені у своєрідному колі обмежених можливостей через наявний дефект [1]. Також на довгі роки світовий освітній простір заповнили термін діти - *інваліди*, який своєрідним моральним тавром ляжів над дитиною не лише впродовж всього процесу навчання, а й переносився у систему соціальних стосунків.

Однак сучасні світові тенденції щодо гуманізації і демократизації та підвищення якості освіти спричинили реформацію усталеного підходу до реалізації прав людини на освіту та впровадження інноваційних технологій.

Зокрема, нова система навчання - інклюзивна, спрямована на реалізацію рівного права на освіту будь-якої особи вже на ранніх етапах без таврування її терміном інвалід. Її прогресивність полягає у створенні єдиного освітнього середовища для всіх дітей, на основі принципу дотримання прав дитини на якісну освіту. Практичний досвід розвинених країн Західної Європи, Канади, США, які вже впродовж тривалого часу впроваджують інклюзивну модель освіти, свідчить про успішність її впровадження та отримання вагомих результатів, як для осіб із спеціальними потребами, так і для суспільства в цілому.

Україна, обираючи курс на європейський розвиток, теж включилась у систему реформації освіти, а саме впровадження інклюзивної моделі освіти. На обраному шляху з-поміж інших питань велика увага приділяється питанням реалізації державної політики відносно забезпечення прав дітей, які потребують корекції фізичного або розумового розвитку, на здобуття якісної освіти, інтеграції їх у суспільство шляхом запровадження інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах. За даними соціальних досліджень, із ста тисяч дітей, що мають особливі освітні потреби, які інтегровані у загальноосвітні школи, сорок п'ять відсотків складають діти з тією чи іншою формою інвалідності. Це діти з проблемами розумового розвитку, сенсорними порушеннями (глухі, зі зниженим слухом, сліпі, зі зниженим зором), порушеннями опорно-рухового апарату.

Бурхливий розвиток нових інформаційних технологій і впровадження їх в Україні за останні роки певною мірою позначився на розвитку особистості сучасної дитини. Комп'ютерна грамотність диктується умовами сучасного життя і є ще одним ефективним технічним засобом, за допомогою якого можна значно урізноманітнити процес навчання, особливо в умовах спеціалізованого навчання. Потужний потік нової інформації, реклами, застосування комп'ютерних технологій на телебаченні, поширення ігрових програм, електронних іграшок серйозно впливають на виховання дитини і сприймання нею навколишнього світу. Істотно змінюється і характер її практичної діяльності - гри, змінюються улюблені герої та захоплення [3].

Одним із напрямків щодо підвищення ефективності та якості навчального процесу в умовах інклюзивної освіти є впровадження методик, що базуються на основі використання цифрової техніки, зокрема використання комп'ютера і його складових та створення різнопрофільних корекційних комп'ютерних програм.

Вивчаючи досвід фахівців з методики використання комп'ютерних технологій можна стверджувати, що роль комп'ютерної технології у навчально-виховному середовищі надає вчителю ряд переваг, зокрема:

- можливість вийти за рамки традиційних методів навчання;
- додаткова мотивація навчальної діяльності, особливо у випадках, коли інші засоби стають безсилі;
- принципово нові «обхідні шляхи» для формування, розвитку й удосконалення корегованих функцій :

- проектування нових змістовних напрямків;
- розширення можливостей використання різних аналізаторних систем у процесі роботи;
- створення на занятті різноманітних ситуацій спілкування;
- привчання дитини самостійності у навчанні та самоконтролю;
- розвиток дрібної моторики у дитини;
- оволодіння дитиною основами комп'ютерної грамоти.

Однак, впровадження в корекційно-освітню систему інформаційних технологій повинно відбуватися з урахуванням механізмів наявного дефекту, закономірностей його прояву, особливостей розвитку різних категорій дітей з спеціальними потребами. Це дозволить підвищити ефективність корекційного навчання в усіх його ланках починаючи з початкової дошкільної.

Спроби впровадження цифрових технологій у корекційний процес відбувались неодноразово. Одним з перших був створений програмно-апаратний комплекс Speechviewer 1.0 („Видима мова“, версія 1.0) корпорацією IBM, який був представлений у Європі у 1989 році. А в 90-х роках пройшов адаптацію та почав використовуватися у вітчизняній дефектологічній практиці. Відтоді відбувалися неодноразові спроби, як вдосконалення вже існуючої версії програми, так і створення нових комп'ютерних програм корекційного та діагностичного спрямування. Нажаль досвід української дефектології не мав до недавнього часу достатньої практики з розробки та втілення подібних власних проєктів.

Враховуючи ряд питань, що виникли на шляху впровадження новітньої моделі освіти колегія Міністерства Освіти і Науки України і прийняла рішення про затвердження "Плану дій щодо інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на 2009-2012 роки" (від 26. 09. 2009 року). Реалізація прийнятої постанови повинна сприяти удосконаленню нормативних засад, впровадженню інноваційних технологій в організації освітнього процесу дітей з особливими потребами, проведенню діагностики та реабілітації дітей, які потребують корекції фізичного та розумового розвитку, надання їм комплексної педагогічної, психологічної та корекційної допомоги.

Ключовими факторами на шляху до прогресивного втілення "Плану дій" інклюзивної моделі є відповідна фахова підготовка спеціалістів для роботи з дітьми з особливими потребами, наявність відповідних методик корекційно-розвивального напрямку та програм, які б забезпечували підтримку учням із особливими можливостями у загальноосвітньому просторі [2].

Керуючись здійсненням мети з втілення "Плану дій щодо інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на 2009-2012 роки" та враховуючи особливості організації навчання, комплексної реабілітації, створення передумов для соціалізації дітей дошкільного та шкільного віку в умовах інклюзії з'явилась ідея створення комп'ютерних

програм корекційно-розвивального напрямку та їх впровадження у навчально-виховне середовище. Зокрема було започатковано спільний проєкт Інститутом спеціальної педагогіки НАПН України та Науково-виробничим підприємством «ВАБОС» з розробки інноваційних авторських комп'ютерних методичних розробок для навчання в процесі інклюзії.

Однією з перших програм корекційно-розвиваючого напрямку в Україні був розроблений Універсальний комп'ютерний комплекс (УКК) „Живий звук“, який пройшов успішну апробацію та на даний час ефективно використовується як в "Ресурсних Центрах" під час спеціально організованого навчання, так і в домашніх умовах для розвитку мовлення та когнітивних навичок дитини, що має сенсорні та інтелектуальні порушення.

Універсальність цього комп'ютерного комплексу обумовлена наступним. По-перше, структура та програмне забезпечення наділяє дефектолога перевагами організаційного напрямку:

– дає можливість спеціалісту підготувати індивідуальні плани занять з кожною дитиною;

– полегшує підготовку вчителя до заняття;

– дозволяє систематизувати матеріал, що стосується кожного учня та спостерігати динаміку розвитку корегованих навичок учня;

– надає можливість враховувати статистику використання модулів програми при складанні скорегованого навчального плану.

По-друге, методична структура та дидактична наповненість комп'ютерної програми „Живий звук“ включає в себе спеціально підготовлений набір з дванадцяти навчально-корекційних (програм) модулів, об'єднаних провідною метою – корекція широкого спектру порушень переважно мовно-слухового аналізатора. Але, не зважаючи на об'єднуюче значення основної мети, за конкретною ціллю всі модулі можна розподілити на умовні групи:

1 група - вправи з розвитку слухового сприймання, спрямовані на розвиток навичок виявляти, розпізнавати навколишні мовленнєві та немовленнєві звуки, орієнтуватися у просторі, а також розвивати слухову пам'ять та увагу, здатність ідентифікувати звук з тим чи іншим об'єктом, що звучить, розпізнавати ритміко-інтонаційні особливості та фонетичні характеристики мовлення.

2 група - проледевтичні вправи, спрямовані на розвиток мовленнєвої динаміки, а саме мовленнєвого дихання, голосу дитини, ритміко-інтонаційної сторони мовлення, здатності аналізувати отриману інформацію.

3 група - мовленнєві вправи, провідна мета яких пов'язана безпосередньо з формуванням мовлення - звуковимовою, вимовою в зразком, читанням, навичками спілкування. Зокрема, візуалізація основних компонентів усного мовлення подана у вигляді доступних для дитини образів, що демонструють динаміку вимови того чи іншого звуку дозволяючи активізувати компенсаторні механізми на основі зорового сприйняття. Цією

сприяє спільна координована робота мовно-слухового та мовно-зорового аналізаторів при виконанні завдання модуля „Профілі”, який дає користувачеві можливість відпрацювати чітку ізольовану вимову фонем.

4 група - розвивальні вправи, до яких можна віднести всі без винятку модулі програми. Практично, в усі модулі закладена можливість працювати над розвитком та удосконаленням пізнавальних процесів: сприймання, пам'яті (образної, дійової, словесно-логічної), уваги (зорової, слухової, кінетичної) дитини.

Особливого значення набувають завдання, пов'язані зі стимулюванням розвитку інтелектуальної діяльності, до яких відносяться завдання з застосуванням операцій логічного мислення, формування здатності встановлювати асоціативні зв'язки між словами, прогнозування мовлення. Окрім того, працюючи в будь-якому модулі, дефектолог може як розширювати мету заняття, так і обмежувати її лише частиною обраного матеріалу. Практика показує, що зазвичай використання УКК та програми «Живий звук» викликає неабияку цікавість у дитини.

Також однією з важливих переваг цього комплексу є можливість залучення батьків до навчально-корекційного процесу. При цьому батьки дитини мають можливість навчитися самостійно здійснювати її підготовку до навчання в загальноосвітній школі та проводити навчально-корекційні заняття з дитиною з

особливими освітніми потребами в домашніх умовах. Навчальний матеріал, пропонується у цікавому та доступному викладі, дозволяє надавати інформацію в привабливій формі, що не тільки прискорює запам'ятовування змісту, але й робить його осмисленим і довгостроковим. Програмний комплекс „Живий звук” передбачений для користувачів дошкільного та молодшого і середнього шкільного віку.

На цей час УКК має декілька модифікацій. Розширений варіант використовується для оснащення спеціальних кабінетів - "Ресурсних Центрів", в яких проводяться індивідуальні, парні та колективні корекційно-розвиваючі заняття з дітьми з особливостями розвитку, а також спеціальні навчання та перепідготовка вчителів, логопедів, асистентів і батьків дітей. Для роботи з УКК „Живий звук” потрібне обладнання: комп'ютер, акустична система, радіо мікрофон, підсилювач, веб-камера. Існує декілька різних модифікацій УКК. УКК використовується вже п'ять років в більш ніж у ста спеціальних шкільних та дошкільних закладах та реабілітаційних центрах України. За цей час набули удосконалення і програмне забезпечення комплексу і корекційні методики, що покладені в основу програм для навчання дітей з різними особливостями розвитку.

Короткий експертний огляд щодо впровадження інклюзивної системи навчання та переглянуті проекти свідчать про позитивний досвід впровадження комп'ютерних програм у корекційній практиці. Але доцільно зазначити наступне: у інклюзивній моделі корекційний вплив - це лише один з багатьох, хоч і визначальний, напрямків роботи з дитиною, яка має спеціальні

потреби. Тому впровадження інформаційних технологій і комп'ютерних програм, зокрема, передбачає наявність широкого вибору програм з різних навчальних дисциплін, які б мали не лише корекційну, а й навчальну мету, удосконалювали знання дітей, вчили їх застосовувати у різноманітних, часом неординарних, ситуаціях, чим збагачували практичний досвід соціалізації дитини. Також, доцільним буде зауваження про те, що спеціальні школи, у своїй переважній більшості, не лише не мають відповідної технічної бази, а й навіть відповідної програмної дисципліни – інформатики, яка є обов'язковою у традиційних школах вже у першому класі. Даний факт свідчить про порушення права дітей на рівноправний доступ до якісної освіти та вимагає відповідних змін.

Швидкий поступ розвитку інформаційних технологій вимагає відповідної бази знань та якості освіти від всіх без винятку членів суспільства. Тож головною ознакою демократичної зрілості суспільства тієї чи іншої країни є ступінь його відповідності сучасним викликам.

Література:

1. Ярмаченко М.Д. Основні віхи становлення і розвитку дефектологічної науки в Україні // інтеграція аномальної дитини в сучасну систему соціальних відносин: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. - К., 1994.-С.3-12.
2. Колупасва А.А. Інклюзія як напрям освітнього реформування. Дидактичні та соціально - психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі: Наук.-метод. зб.: Вип. 10./ За ред. В.І. Бондаря, В.В. Засенка. - К.: 2008. - С.121-127.
3. Гавриш С., Григоренко Є. Інформаційні технології у навчальній діяльності учнів допоміжної школи.//Газета „Дефектолог”.-2009.-№11. -С.18-20.
4. Миронова С.П. Використання комп'ютера у корекційному навчанні дітей з вадами інтелекту/Дефектологія. - 2003.- №3.-С41 – 44.